

سنجش و ارزیابی تأثیر سبک زندگی بر میزان تاب‌آوری شهری (مطالعه‌ی تطبیقی: محلات قیطریه و شکوفه‌ی شمالی در مناطق ۱ و ۱۹ تهران)

زهره فنی^۱، لیلا معصومی^۲

چکیده

سبک‌های زندگی به عنوان محصول اجتماعی، اقتصادی، نهادی و سیاسی با توجه به تغییرات فرهنگی، دارای نوعی آسیب‌پذیری هستند. بنابراین ارتقاء تاب‌آوری اجتماعات، با استفاده از ظرفیت آنها به شکل سازگاری، به عنوان اصلی برای کاهش آسیب‌ها دارای اهمیت است. این پژوهش با هدف سنجش میزان تاب‌آوری و ارتباط آن با سبک زندگی، با روش پیمایشی-تحلیلی و مطالعات میدانی و کتابخانه‌ای اقدام به جمع‌آوری اطلاعات از ساکنان محله‌های قیطریه و شکوفه‌ی شمالی کرده است. در سنجش داده‌ها و تحلیل نظرات ساکنان در زمینه‌ی سبک زندگی و ارتباط آن با ابعاد تاب‌آوری از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. همچنین برای تعیین حجم جامعه‌ی نمونه از جدول مورگان استفاده کرده‌اند. در محله‌ی قیطریه ۳۷۷ و در محله‌ی شکوفه‌ی شمالی ۳۷۹ پرسشنامه توزیع شده است. ابتدا سبک زندگی از ابعاد اجتماعی، اقتصادی و نهادی و سپس ابعاد تاب‌آوری در سطح محلات مطالعه و مشخص شده است. برای تحلیل میزان ارتباط سبک زندگی و تاب‌آوری از آزمون پیرسون و در سنجش تأثیرگذاری متغیرهای پژوهش از آزمون رگرسیون استفاده شده است. نتایج پژوهش گویای آن است که در کل، به لحاظ سبک زندگی متفاوت در دو محله، تاب‌آوری یا میزان سازگاری اجتماع محلی در محله‌ی قیطریه نسبت به محله‌ی شکوفه‌ی شمالی بیشتر است. در محله‌ی قیطریه تاب‌آوری در

Z-fanni@sbu.ac.ir

۱ - دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه شهید بهشتی

l.masumi67@yahoo.com

۲ - کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه شهید بهشتی

تاریخ پذیرش: ۹۵/۲/۱۵

تاریخ وصول: ۹۴/۱۱/۲۱

بعد اقتصادی و نهادی و در محله‌ی شکوفه‌ی شمالی تاب‌آوری از بعد اجتماعی بیشتر است. در نهایت می‌توان گفت با توجه به سطح پایین‌تر تاب‌آوری در محله‌ی شکوفه‌ی شمالی، این محله آسیب‌پذیرتر از محله‌ی قیطریه است.

واژگان کلیدی: سبک زندگی، تاب‌آوری، محله‌ی قیطریه، محله‌ی شکوفه‌ی شمالی.

مقدمه

پدیده‌ی شهرنشینی در جهان کنونی روندی شتابان داشته و هم اکنون بیش از نیمی از مردم در شهرها اسکان یافته‌اند. به عبارتی قرن کنونی را می‌توان قرن شهرها و بویژه کلانشهرها نامید. بی‌تردید شهرها برای زندگی شهروندان از طریق سیاست‌ها، منابع و برنامه‌های حوزه‌های مختلف مدیریت شهری شکل می‌گیرند و زمانی برای زندگی مناسب خواهند بود که از شاخص‌های لازم برای کسب شادی، رضایت، رستگاری، سعادت و خوشبختی برخوردار باشند. لازمه‌ی این امر وجود شهروندان فعال و مشارکت‌پذیر و به نوعی سبک زندگی متعال و زیست‌پذیر است. اما بروز پدیده‌های همچون اعتیاد، فقر، تکدی‌گری، حاشیه‌نشینی، خشونت، وندالیسم، آلودگی‌های محیطی که برآیند سبک زندگی کنونی است، موجب چالش جدی برای شهر و شهروندان شده است. این مسأله سبب آسیب‌پذیری شهرهای کنونی است (مصطفوی، ۱۳۹۲: ۶۴۰).

بحث تاب‌آوری که در مطالعات شهری به دنبال کاهش آسیب‌های شهری مطرح شده است، در ارتباط با محدودیت‌ها و چالش‌های ناشی از مشکلات اجتماعی و اقتصادی شهری بیان شده است (تیلو، ۲۰۱۰: ۱۸). آسیب‌پذیری و تاب‌آوری، نتیجه‌ی عمل اجتماعی و در ارتباط نزدیک با روابط اجتماعی است. آسیب‌پذیری اجتماعی برای افراد و گروه‌های اجتماعی به صورت نهفته وجود دارد و در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، ناشی از علل ساختاری است؛ بنابراین می‌توان گفت که سبک‌های زندگی نیز وابسته به ساختار اجتماعی و موقعیت‌های ساختاری هستند و هرگونه تحول و دگرگونی در ساختار اجتماعی و موقعیت‌های ساختاری منجر به ایجاد دگرگونی در سبک‌های زندگی می‌شود (باکاک، ۱۳۸۱: ۸۵). جامعه‌ی شهری ایران، در مرحله‌ی گذار از سبک

زندگی سنتی به سبک زندگی نوین شهری قرار دارد و با برخورداری از دستاوردهای فناوریانه‌ی دنیای مدرن، زندگی جدیدی را تجربه می‌کند، به طوری که سیستم سرمایه‌داری بر تمام عناصر شهری به صورت مستقیم و غیر مستقیم تأثیر گذاشته و با تغییرات فرهنگی همراه بوده و الگوی جدیدی از سبک زندگی و ساخت اجتماعی را به وجود آورده است. هر کدام از سبک‌های زندگی با ساختارهای اجتماعی متفاوت در معرض آسیب‌ها و تنش‌های زندگی ناشی از دستاوردهای دنیای مدرن (با توجه به اینکه تغییر امری غیرقابل اجتناب است) هستند. جامعه‌ی تاب‌آور می‌تواند از تجارب تغییرات به وجود آمده برای رسیدن به توسعه‌ی پایدار و عملکرد بهتر استفاده کند و به جای بقا و حفظ خود در برابر عامل فشار یا تغییر، می‌تواند به روش‌های خلاقانه و نوآورانه‌ای به تغییرات واکنش نشان دهد. لازمه‌ی این امر توجه به ظرفیت‌های اجتماعی، اقتصادی، نهادی، سیاسی و اجرایی جوامع، در افزایش تاب‌آوری و شناخت ابعاد تاب‌آوری در اجتماع است. از این روست که تبیین رابطه‌ی سبک زندگی با تاب‌آوری به منظور کاهش آسیب‌های اجتماعی از اهمیت بالایی برخوردار است. بدین منظور برای درک تفاوت در نوع سبک زندگی و ارتباط آن با تاب‌آوری با توجه به ساختارهای اجتماعی، اقتصادی و نهادی، محله‌ی قیطریه از منطقه‌ی یک و محله‌ی شکوفه‌ی شمالی از منطقه‌ی نوزده که دارای ساختاری متمایز از یکدیگر هستند، برای مطالعه تطبیقی انتخاب گردیدند. این مقاله با هدف بررسی رابطه میان سبک زندگی و تاب‌آوری محله‌های شهری در پی پاسخگویی به سؤال زیر است:

- سبک زندگی اجتماعی، اقتصادی و نهادی ساکنان محله‌های قیطریه و شکوفه شمالی چه تفاوت‌هایی با هم دارند و این تفاوت چه نقشی در سطح تاب‌آوری آنها دارد؟

پیشینه‌ی پژوهش

خباز و همکاران (۱۳۹۰) در تحقیق خود با عنوان «رابطه حمایت اجتماعی و سبک‌های مقابله، با تاب‌آوری در پسران نوجوان حومه‌ی شهر تهران» نشان داده‌اند که با افزایش حمایت اجتماعی و ارائه‌ی خدمات شهری توسط نهادهای ذی‌ربط، همچنین آموزش

مهارت‌های اساسی و مفید مقابله با مشکلات، می‌تواند نقش مهمی در افزایش تاب‌آوری نوجوانان داشته باشد. مصطفوی (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «الگوهای سبک زندگی برای تحقق شهر زندگی شهر» شهروند و مدیریت شهری را مهم‌ترین عوامل در شکل‌گیری سبک زندگی مطلوب می‌داند و معتقد است که سبک فرهنگی و رسانه‌ای زندگی شهروندان می‌تواند مسائل و چالش‌های اجتماعی، فرهنگی شهرها را برطرف و به خلق سبک زندگی مطلوب کمک نماید. گاطع زاده و دیگران (۱۳۹۳)، در پژوهش خود با عنوان «مقایسه بین سبک زندگی، مکانیزم‌های دفاعی و تاب‌آوری» برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه‌های سبک زندگی ارتقا دهنده‌ی سلامت جونز، سبک دفاعی اندروز و همکاران و مقیاس تاب‌آوری موبرای استفاده کرده‌اند. نتایج و تحقیقات آن دو نشان داد که بین سبک زندگی زوجهای در آستانه‌ی طلاق و عادی و همچنین بین سبک دفاعی رشد یافته، رشد نیافته و روان آزاده و تاب‌آوری تفاوت معناداری وجود دارد. نوآوری این پژوهش در این زمینه واکاوی نقش سبک زندگی در تقویت تاب‌آوری و توسعه‌ی شاخص‌های جامع و کاربردی برای رسیدن به این اهداف است. این شاخص‌ها ابعاد اجتماعی، اقتصادی و نهادی را نیز تحت پوشش قرار می‌دهند و مطالعه به صورت مطالعه‌ی تطبیقی و در بین دو محله مجزا صورت می‌پذیرد.

مبانی نظری پژوهش

تمامی تحلیل‌های اجتماعی بر مبنای مفاهیم جمعی^۱ امکان‌پذیر می‌شوند و اصلی‌ترین ویژگی منطقی مفاهیم جمعی، خصوصیت طبقه‌بندی‌کننده‌ی آنهاست. سخن گفتن از خصوصیات اجتماعی، عقاید، ارزش‌ها، رفتارها و نگرش‌های متمایز گروه‌های اجتماعی، به معنای سخن گفتن از "هویت اجتماعی"^۲ آنهاست. هویت اجتماعی اساساً بر مبنای مقایسه اجتماعی شکل می‌گیرد (برون، ۱۹۸۵: ۷۷۱) اما باید پرسید که هویت اجتماعی چگونه شکل می‌گیرد که جواب این پرسش را باید در تمایز جامعه‌ی سنتی و مدرن

1 - Collective Concepts.

2 - Social Identify.

جستجو کرد. در جامعه‌ی سنتی مبنای هویت اجتماعی افراد، ویژگی‌های انتسابی^۱ آنهاست اما در جوامع مدرن در این زمینه با دو رویکرد روبه رو هستیم. رویکرد نخست، فعالیت مولد و جایگاه فرد در نظام تولید شالوده‌ی هویت اجتماعی اوست و رویکرد دوم، رفتار مصرفی فرد مبنای شکل‌گیری هویت اجتماعی او محسوب می‌شود که رویکرد اول در مفهوم "طبقه‌ی اجتماعی" و رویکرد دوم در مفهوم "سبک زندگی" محسوب می‌شود (اباذری و چاوشیان، ۱۳۸۱: ۶-۴). مفهوم سبک زندگی ریشه در مباحث جامعه‌شناسی دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ دارد (ادگار و سجویک، ۱۳۸۷: ۱۷۰؛ تاجیک، ۱۳۹۰: ۶۹). در ادبیات جامعه‌شناسی دو برداشت از مفهوم سبک زندگی به عمل آمده است: برداشت نخست که سابقه‌ی آن به دهه‌ی ۱۹۲۰ برمی‌گردد. سبک زندگی معرف ثروت و موقعیت اجتماعی افراد است و غالباً به عنوان شاخصی برای تعیین طبقه‌ی اجتماعی به کار رفته است (چاپین، ۱۹۹۵؛ چاپین، ۱۹۳۵). برداشت دوم از سبک زندگی، نه راهی برای تعیین طبقه‌ی اجتماعی، بلکه شکل اجتماعی نوینی دانسته می‌شود که تنها در متن تغییرات فرهنگی مدرنیته و رشد فرهنگ مصرف‌گرایی معنا می‌یابد (گیدنز، ۱۹۹۱، بوردیو، ۱۹۸۴، فدرستون، ۱۹۸۷، لش و یوری، ۱۹۸۷). در دهه‌ی ۱۹۹۰، مطالعات سبک زندگی به حوزه‌ای بین رشته‌ای تبدیل شد و با نگاه‌های متفاوت مورد بررسی قرار گرفت (بنه دیکتر، ۲۰۱۱: ۳). مفهوم سبک زندگی برای نخستین بار به وسیله‌ی آلفرد آدلر و به معنای مجموعه‌ای از طرز تلقی‌ها، ارزش‌ها، شیوه‌های رفتار، حالت و سلیقه‌ها در هر چیزی به کار برده شد (ینت، ۱۳۸۶: ۹۸). سبک‌های زندگی بیان برداشت فرد از خود و ارزش‌های فردی‌ای است که در انتخاب‌ها و رفتار مصرفی افراد بازتاب پیدا می‌کند (تهیلا، ۲۰۰۸: ۳۴). گیدنز در تعریف سبک زندگی معتقد است که سبک زندگی مجموعه‌ای نسبتاً منظم از همه‌ی رفتارها و فعالیت‌های یک فرد معین در جریان زندگی است (گیدنز، ۱۳۸۲: ۱۲۱). ملوین سبک زندگی را به صفاتی ارجاع می‌دهد که مایه‌ی تمیز گروه‌های پایگاه‌های اجتماعی هستند و این مفهوم را از اصطلاح "فرصت‌های

1 - Ascribed.

زندگی " متمایز می‌داند (تامین، ۱۳۸۸: ۱۱۰). کوئن شیوه‌ی گذران اوقات فراغت، مشارکت در فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی، مصرف کالا و ... را سبک زندگی می‌داند (کوئن، ۱۳۸۲: ۱۹۰). سوبل در تعریف سبک زندگی "سبک زندگی را قابل مشاهده یا قابل استنتاج از مشاهد می‌داند" و الگوی مصرف را قابل مشاهده‌ترین و بهترین شاخص سبک زندگی می‌داند (سوبل، ۱۹۸۱: ۲۸). بنابراین می‌توان دو برداشت از سبک زندگی داشت: نخست؛ سبک زندگی معرف ثروت و موقعیت اجتماعی افراد بوده و بیشتر شاخصی برای تعیین طبقه‌ی اجتماعی است، دوم؛ سبک زندگی شکل اجتماعی نوینی تلقی می‌شود که فقط در متن تغییرات فرهنگی مدرنیته و رشد فرهنگ مصرف‌گرایی و به عبارتی با مصرف و تمایز مرتبط است.

زیمل، وبلن و وبر مصادیق عینی سبک زندگی را شیوه‌ی تغذیه، خودآرایی، نوع مسکن، نوع وسیله‌ی نقلیه، اطفار^۱ می‌دانند (فاضلی، ۱۳۹۲: ۲۴۹). بوردیو در بررسی سبک زندگی ابتدا مطالعه‌ی دارای (کالاهای تجملی یا فرهنگی) می‌داند که افراد دور خود جمع کرده‌اند. وی این مفهوم را فعالیت نظام‌مندی می‌داند که از ذوق و سلیقه‌ی فرد ناشی می‌شود و بیشتر جنبه‌ی عینی و خارجی دارد (بوردیو، ۱۹۸۴: ۱۷۲). همچنین بوردیو با مفهوم "فضای اجتماعی" سبک‌های زندگی مختلف را نشان می‌دهد و معتقد است به ازای هر سطحی از موقعیت‌ها، سطحی از سبک زندگی‌ها و ذائقه‌ها وجود دارد (صالح آبادی و دیگران، ۱۳۹۲: ۷۳۲). در دنیای امروزی، مفهوم سبک زندگی راهی برای تعریف ایستارها، ارزش‌ها و همچنین نشانگر ثروت و موقعیت اجتماعی افراد است (ایران‌شاهی، ۱۳۹۱: ۴۱۱). در تعریف دیگر سبک زندگی را عنوانی کلی برای نحوه‌ی زیستن می‌دانند، اما در جوامع کنونی به طور عام، سبک زندگی بیش از هر چیز دیگری با مصرف سنجیده می‌شود. فرهنگ مصرفی نیز ما را به سوی نوعی نظم و سبک زندگی سوق می‌دهد که در قالب نمادها و مسائلی همانند اوقات فراغت، خرید و گردشگری، مدیریت جسم و بدن،

۱- رفتارهای حاکی از نجیب‌زادگی یا دست و دل بازی، کشیدن سیگار در محافل عمومی، تعداد مستخدمان و آرایش آنها.

فعالیت های تفریحی و ورزشی و غیره بروز و ظهور می یابد (بنگ هانت، ۲۰۰۰: ۶۱ و ویتون، ۲۰۰۴: ۵). سبک های زندگی خود از یک طرف به ساختارهای اجتماعی، نحوه توزیع فرصت های اجتماعی، طبقات اجتماعی و از طرف دیگر به ساختار اجتماعی فرد، ویژگی های دموگرافیک مانند: سن، جنس، محل سکونت، وضعیت اقتصادی مانند: امکانات مادی، وضعیت اجتماعی مانند: روابط اجتماعی، مشارکت اجتماعی و وضعیت فرهنگی مانند: سواد وابسته است (باکاک، ۱۳۸۱: ۸۵). در نهایت سبک زندگی را می توان استفاده از حمل و نقل عمومی، استفاده از فضاهای شهری، مصرف فرهنگی و رسانه ای، زیستی (خوراک، پوشاک، بدن)، تعاملات اجتماعی (همسایگی، کاری، دوستی و ...) بررسی و مطالعه کرد. با توجه به حق انتخاب و آزادی عمل در زمینه ی سبک زندگی و رفتار مصرف، ترویج انواع سبک ها بدون توجه به ارزش های اخلاقی، می تواند پیامدهای منفی برای جامعه داشته باشد.

سریع القلم ویژگی های منفی سبک زندگی ایرانی را مورد بررسی قرار می دهد. وی معتقد است که قدرت طلبی و مال دوستی، تعارض میان نظر و عمل (چند چهرگی)، افراط در خوشگذرانی و پایین بودن فرهنگ کار، افزایش مصرف و خودمحموری و بی توجهی به حریم اجتماعی، عدم نقدپذیری، تمایل بک کسب رانت، قانون گریزی و پایین بودن سرانه ی مطالعه از جمله موارد منفی در سبک زندگی ایرانی است (سریع القلم، ۱۳۹۱). به دنبال مطرح شدن چنین مسائلی در سبک زندگی، آسیب پذیری چنین سبکی نیز افزایش می یابد و به دنبال این روند فردگرایی و مصرف گرایی و عدم مشارکت سیاسی و مدنی و کاهش کیفیت محیطی از ویژگی های برجسته ی چنین سبک از زندگی می شود. روند و ادامه یابی چنین سبکی از زندگی موجب افزایش آسیب پذیری فرد و تسری این امر به جامعه و در نهایت کاهش انعطاف پذیری در مقابل چالش ها، بحران ها و مشکلات فردی و جمعی می شود. راهکار برون رفت از این بحران رو آوردن به سبک زندگی ای است که در مقابل بحران ها با منشأ انسانی و طبیعی انعطاف پذیر باشد و عنصر کلیدی آن توجه به ارزش های اخلاقی هر جامعه است. بنابراین تاب آوری به عنوان پیامد سبک زندگی

مطرح شده است.

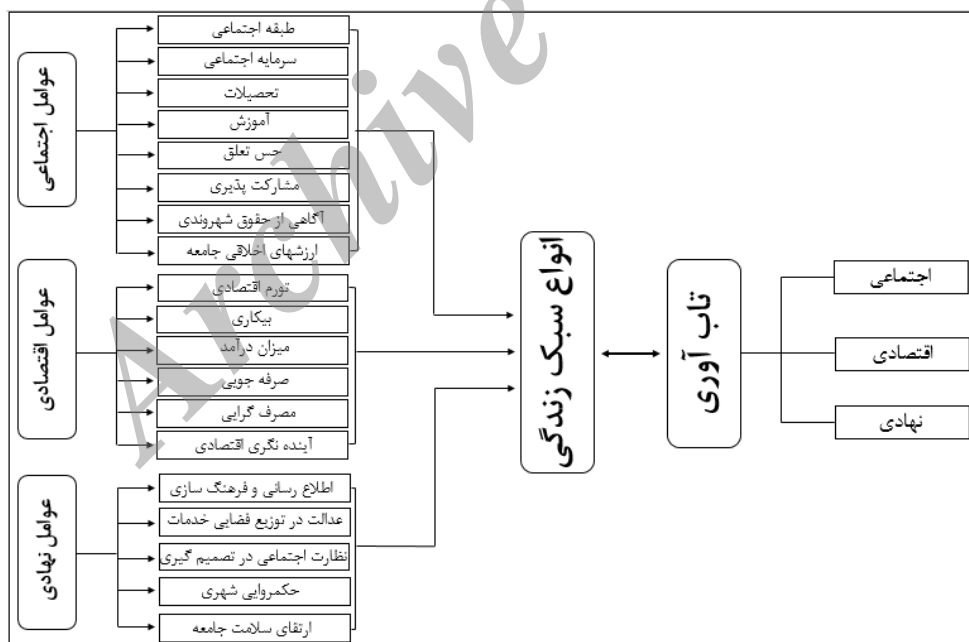
تاب‌آوری ابتدا با مطالعات هولینگ و با دیدگاه محیط زیستی آغاز گردید و طبق تعریف وی تاب‌آوری "معیاری است از توانایی سیستم برای جذب تغییرات، در حالی که هنوز مقاومت قبلی را دارد" (هالینگ، ۲۰۰۱). در سال ۲۰۰۵ این واژه در همایش هوگیو وارد مباحث مدیریت بحران و به تدریج در هر دو زمینه‌ی نظری و عملی کاهش خطرهای سوانح، جایگاهی با اهمیت یافت. در سالهای اخیر تاب‌آوری وارد مطالعات اجتماعی و شهری شد که مفاهیمی مانند جوامع تاب‌آور، معیشت تاب‌آور و ایجاد جوامع تاب‌آور مطرح شده است (رفعیان و همکاران، ۱۳۹۰). تعاریف مختلفی از تاب‌آوری شده است که جنبه‌ی مشترک در همه‌ی رویکردهای تاب‌آوری، توانایی ایستادگی و واکنش مثبت به فشار یا تغییر است. رویکرد غالب در این دیدگاه پایداری و بازیابی است (کارپنتر و همکاران، ۲۰۰۱: ۷۶۵).

تاب‌آوری اجتماعی به ظرفیت افراد برای یادگیری از تجربه‌ها و شرکت آگاهانه در یادگیری در تعامل با محیط اجتماعی و فیزیکی اشاره دارد (هریبا، ۲۰۰۶: ۱۳۵). این رویکرد به جای تمرکز بر آسیب‌پذیری‌های جامعه، به ظرفیت‌های سازگاری آن توجه می‌کند. از مهم‌ترین مباحث کلیدی در بحث اجتماعات تاب‌آور، تعیین شاخص‌های لازم برای اندازه‌گیری و ارزیابی میزان تاب‌آوری آنهاست. اجماع جامعه‌ی علمی مبنی بر این است که تاب‌آوری و اجتماع تاب‌آور مفهومی چندجانبه و شامل ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، نهادی، کالبدی و محیطی است (برونیو و همکاران، ۲۰۰۳ و نوریس و همکاران، ۲۰۰۸ و شورای تحقیقات ملی، ۲۰۱۰). با توجه به ماهیت پژوهش که ابعاد تاب‌آوری را مورد ارزیابی قرار داده است تعریفی از آن مختصراً ارائه می‌شود. تاب‌آوری از بعد اجتماعی به توانایی جوامع برای انطباق با تنش‌ها و آشفتگی‌ها، انجام فعالیت برای کاهش از هم گسیختگی اجتماعی و ظرفیت برگشت‌پذیری جوامع اشاره دارد. در بعد اقتصادی به واکنش و سازگاری ذاتی جوامع برای کاهش آسیب‌های ناشی از بحران‌ها و در بعد نهادی به عنوان ظرفیت جوامع برای کاهش آسیب و ایجاد پیوندهای سازمانی در درون

جامعه تعریف می‌شود.

درباره‌ی تعیین شاخص‌های تاب‌آوری پژوهش‌هایی صورت گرفته است از جمله گادز چالک درآمد پایدار، رشد اقتصادی، فرصت‌های شغلی، توزیع عادلانه‌ی ثروت و درآمد در جامعه و دسترسی به مسکن و خدمات بهداشتی را به عنوان شاخص‌های تاب‌آوری ذکر می‌نماید (گولدشو، ۲۰۰۳: ۱۳۹). ماگوری و هاگان در بحث تاب‌آوری به شاخص‌های اعتماد، رهبری، کارایی جمعی، سرمایه‌ی اجتماعی، انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی اشاره دارند (میگور و هاگن، ۲۰۰۷: ۱۱). میانگیا پنج نوع سرمایه‌ی اجتماعی، اقتصادی، فیزیکی، انسانی و طبیعی را به عنوان معیارهای ارزیابی اجتماعات تاب‌آور پیشنهاد می‌نماید (مایوناگ، ۲۰۰۷: ۶)؛ بنابراین می‌توان گفت که سبک‌های زندگی متأثر از عوامل به وجود آورنده‌ی آن، موجب تاب‌آوری یا عدم تاب‌آوری محیط‌های برگرفته شده از این سبک‌ها دارند.

نمودار ۲- مدل مفهومی پژوهش



روش پژوهش

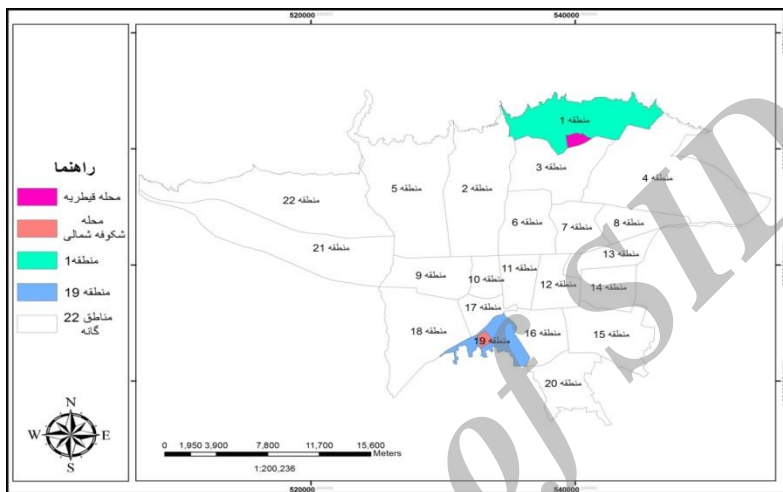
روش این پژوهش به صورت پیمایشی - تحلیلی است. نگارندگان برای سنجش میزان تاب‌آوری در سطح محلات مورد پژوهش و تأثیر سبک زندگی بر تاب‌آوری محلات قیطریه و شکوفه‌ی شمالی از طراحی پرسشنامه در سطح ساکنان بهره گرفته‌اند. برای تعیین حجم نمونه از جدول مورگان استفاده شده است. برای محله‌ی قیطریه براساس جدول مورگان حجم جامعه‌ی نمونه آن ۳۷۷ نفر تعیین شده است و برای محله‌ی شکوفه‌ی شمالی حجم تعیین شده‌ی آن ۳۷۹ نفر است. به منظور سنجش متغیرهای پژوهش بین سبک زندگی ساکنان و تاب‌آوری محله، از آزمون پیرسون و برای سنجش میزان تأثیرگذاری آن از آزمون رگرسیون استفاده شده است.

معرفی محدوده‌ی مورد مطالعه

محله‌ی قیطریه در منطقه‌ی یک ناحیه‌ی هفت واقع شده و یکی از محلات قدیمی شمیرانات است و دارای بافت سنتی و جدید است. در بافت جدید بیشتر افراد با سطح بالای درآمدی به این محله نقل مکان کرده‌اند که نشان از مهاجرپذیری این محله دارد و با توجه به توزیع فراوانی‌های محله‌ی قیطریه ۵۰/۰۱ از مردان و ۴۹/۹۸ درصد از زنان، جمعیت محله و ۹۶/۵ درصد از جمعیت نیز با سواد و نرخ بیکاری بسیار پایین و با درصد ۴/۶ هستند و نیز بیشتر جمعیت شاغل در گروه متخصصان و مقامات عالیرتبه هستند. شکوفه‌ی شمالی نیز در ناحیه‌ی دو در منطقه‌ی نوزده واقع شده است که حدود ۸۰٪ ساکنان اولیه‌ی محله را آذریهای سراب تشکیل می‌دهند که بیشتر با هم خویشاوند و شیعه مذهب بوده‌اند که از بافت مذهبی این محله حکایت دارد و ۴۸/۰۹ درصد زنان و ۵۱/۹۰ مردان جمعیت این محله را تشکیل می‌دهند و ۸۵/۶۱ درصد جمعیت آن باسواد و ۱۴/۳۸ درصد نیز بی سواد هستند و نرخ بیکاری ۸/۷۷ درصد است و بیشتر جمعیت شاغل به خرده فروشی و عمده فروشی و فروشندگی مشغول هستند و در مقایسه با محله‌ی قیطریه نرخ بیکاری و بی‌سوادی با درصدهای ۴/۱۷ و ۱۰/۸۸ بیشتر است. (مرکز آمار ایران: ۱۳۹۰) با توجه به اینکه دو محله‌ی قیطریه و شکوفه‌ی شمالی

تفاوت‌هایی از جنبه‌ی اقتصادی و اجتماعی با هم دارند، این دو محله برای مطالعه‌ی تطبیقی انتخاب شده‌اند.

نقشه ۱- موقعیت محلات مورد مطالعه در نقشه تهران



منبع: شهرداری تهران، ترسیم نگارندگان

داده‌ها و یافته‌های پژوهش

نتایج حاصل از تحلیل‌های توصیفی بیانگر آن است که در محله‌ی قیطریه و شکوفه‌ی شمالی چندان تفاوتی بین فراوانی زنان و مردان پرسش‌شونده وجود ندارد. در هر دو محله پرسش‌شوندگان بین ۳۵ تا ۵۵ سال سن دارند، از نظر تحصیلات محله‌ی قیطریه از سطح تحصیلی بالاتری برخوردار بوده‌اند؛ به طوری که در حدود ۸۰ درصد از پرسش‌شوندگان دارای مدرک لیسانس و بالاتر هستند. این در حالی است که حدود ۷۰ درصد از پرسش‌شوندگان در محله‌ی شکوفه‌ی شمالی پایین‌تر از مدرک لیسانس دارند.

جدول ۱ - اطلاعات توصیفی پرسشنامه

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی محله‌ی شمالی		ویژگی‌های جمعیت‌شناختی محله‌ی شکوفه‌ی	
درصد	جنسیت	درصد	جنسیت
۶۰	مرد	۵۶,۶۷	مرد
۴۰	زن	۴۳,۳۳	زن
۲۳,۳۳	مجرد	۳۰	مجرد
۶۷,۶۷	متاهل	۷۰	متاهل
۱۰	۱۵-۲۵	۱۳,۳۳	۱۵-۲۵
۲۰	۲۵-۳۵	۱۶,۶۷	۲۵-۳۵
۳۳,۳۳	۳۵-۴۵	۳۶,۶۷	۳۵-۴۵
۲۶,۶۷	۴۵-۵۵	۲۳,۳۳	۴۵-۵۵
۱۰	۵۵>	۱۰	۵۵>
۲۰	بی سواد	۰	بی سواد
۲۳,۳۳	ابتدایی	۳,۳۳	ابتدایی
۱۶,۶۷	راهنمایی	۶,۶۶	راهنمایی
۱۰	متوسطه	۱۰	متوسطه
۲۰	دیپلم	۴۳,۳۳	دیپلم
۶,۶۶	فوق لیسانس	۲۰	فوق لیسانس
۳,۳۳	دکتر	۱۶,۶۷	دکتر

تحلیل سبک زندگی و تاب‌آوری محله‌ی قیطریه

با توجه به اینکه محله‌ی قیطریه از لحاظ درآمدی در سطح بالایی قرار دارد اما از لحاظ شاخص‌های اجتماعی مانند مشارکت در کارهای جمعی، میزان روابط با همسایگان، همفکری در مورد مشکلات محله، شناختن افراد محل زندگی، موجب کاهش بعد اجتماعی تاب‌آوری با میانگین ۱/۸۹ شده که نشان می‌دهد این محله به سوی سبک زندگی فردی در حال حرکت است و انسجام اجتماعی که لازمه سبک زندگی تاب‌آور است در سطح پایین قرار دارد اما بعد اقتصادی با میانگین ۲/۸۶ در سطح بالایی قرار

گرفته و نشان می‌دهد این محله از لحاظ معیشتی و تأمین ضروریات زندگی (خوراک، پوشاک و مسکن) و آینده‌نگری اقتصادی (بیمه، پس‌انداز و بازنشستگی) در وضعیت مطلوبی قرار دارد اما از یک الگوی مناسب صرفه‌جویی تبعیت نمی‌کند و مصرف‌گرایی و رواج کالای مصرفی نیز در این محله بالاست. همچنین بعد نهادی با میانگین ۲/۴۷ شامل شاخص‌هایی چون اطلاع‌رسانی و فرهنگ‌سازی، عدالت در توزیع فضایی خدمات، نظارت اجتماعی در تصمیم‌گیری، حکمروایی شهری و ارتقای سلامت جامعه در سطح مناسبی قرار دارد و میزان تاب‌آوری آن با میانگین ۳/۳۳ نشان از ظرفیت محله‌ی قیطره برای یادگیری از تجربه‌ها و شرکت آگاهانه در یادگیری در تعامل با محیط اجتماعی و فیزیکی و توانایی آن برای انطباق با تنش‌ها و آشفتگی‌ها قرار دارد.

جدول ۲- میانگین ابعاد سبک زندگی و تاب‌آوری در محله‌ی قیطره

شاخص‌ها	گویه‌ها	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین کل
شاخص اجتماعی	آگاهی از حقوق شهروندی	۲۴	۴۸	۸۷	۱۰۲	۱۱۶	۲/۳۷
	آگاهی از ضوابط و معیارهای زندگی هدفمند	۲۴	۶۰	۹۹	۱۰۳	۹۱	۲/۵۳
	شناختن افراد محله‌ی زندگی	۱۰	۲۶	۳۶	۱۲۵	۱۸۰	۱/۸۴
	روابط با همسایگان	۱۲	۲۴	۲۷	۱۰۰	۲۱۵	۱/۷۱
	همفکری در مورد حل مشکلات محله	۱۴	۱۲	۳۴	۱۳۷	۱۸۰	۱/۷۸
	مشارکت در کارهای جمعی محله توسط ساکنان	۱	۸	۲۸	۱۳۵	۲۰۴	۱/۵۸
شاخص اقتصادی	پیروی از الگوی مناسب (صرفه جویی)	۱۲	۲۴	۹۶	۱۵۶	۸۹	۲/۲۴
	پیروی از مد در دکوراسیون و معماری و اثاثیه‌ی خانه	۳۶	۸۷	۱۶۷	۳۷	۵۰	۳/۰۶
	اهمیت پیروی از مد و کالاهای تجملی	۱۲۰	۱۰۱	۷۸	۵۲	۲۶	۳/۶۳
	درآمد صرف ضروریات زندگی	۲۴	۳۶	۶۰	۱۰۲	۱۵۵	۲/۱۳

شاخص‌ها	گویه‌ها	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین	میانگین کل
	شامل خوراک، پوشاک و مسکن							
	آینده‌گری در مقابل خود و خانواده (پس‌انداز بیمه، بازنشستگی)	۹۷	۶۵	۱۱۵	۵۰	۵۰	۳/۲۹	
شاخص نهادی	نقش نهادها و سازمانهای ارائه‌ی ضوابط و معیارهای سبک زندگی هدفمند توسط دولت	۴۸	۴۸	۸۸	۱۱۷	۷۶	۲/۶۷	
	نقش نهادها و سازمانهای ارائه ضوابط و معیارهای سبک زندگی هدفمند توسط مدیریت شهری	۴۸	۷۳	۱۴۱	۷۶	۳۹	۳/۰۴	
	نقش نهادها و سازمانهای ارائه ضوابط و معیارهای سبک زندگی هدفمند توسط خانواده	۷۲	۶۳	۹۰	۶۴	۸۸	۲/۹۱	
	نظرات مردم در مورد تصمیم‌گیریها	-	-	۳۶	۱۴۶	۱۹۵	۱/۵۸	۲/۴۷
	ارائه خدمات به صورت عادلانه از سوی نهادها	۴۸	۴۸	۱۴۰	۶۴	۷۷	۲/۸۰	
	میزان ارتباط شما با نهادهای شهری	۳۶	۴۸	۱۳۸	۵۲	۱۰۳	۲/۶۳	
	توجه به کاربری زمین توسط نهادها	۲۴	۴۸	۶۰	۱۱۶	۱۲۹	۲/۳۶	
	آموزش برای هدایت زندگی به سوی پایداری با توجه به تغییرات فرهنگی در مدارس و نهادها	۲۴	۳۶	۴۸	۱۱۳	۱۵۶	۲/۱۰	
شاخص تاب‌آوری	تمایل به مشارکت برای پیشگیری از وقوع جرم	۸۴	۹۸	۱۴۳	۳۹	۱۳	۳/۵۳	
	تجربه‌ی زندگی هدفمند از طریق دوستان و اقوام غیره	۱۲	۱۲	۲۴	۱۴۷	۱۸۲	۱/۷۴	۳/۳۳
	آسیب‌های زندگی ناشی از روند	۱۳۲	۱۶۷	۳۹	۲۶	۱۳	۴/۰۱	

شاخص‌ها	گویه‌ها	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین	میانگین کل
	زندگی افراد							
	ارجح بودن اولویت با پیاده‌روی	۲۴	۳۶	۴۸	۱۲۶	۱۴۳	۲/۱۳	
	حمل و نقل عمومی برای انجام کارهای روزانه	۱۶۹	۱۵۶	۲۶	۱۳	۱۳	۲/۴۶	
	امنیت اجتماعی	۴۸	۶۰	۷۴	۹۱	۱۰۴	۴/۲۱	
	تأثیر فضاهای عمومی بر حس تعلق و همبستگی	۳۶	۴۸	۷۲	۱۱۷	۱۰۴	۲/۶۲	
	یافتن شغل از طریق سرمایه	۱۳۲	۱۵۴	۶۵	۱۳	۱۳	۴/۰۱	
	یافتن شغل از طریق مهارت‌های فکری	۳۶	۴۸	۱۵۰	۶۵	۷۸	۲/۷۳	
	یافتن شغل از طریق مهارت در فن و حرفه	۸۴	۷۲	۱۳۰	۵۲	۳۹	۳/۲۹	
	نقش عامل دانش و آگاهی در کاهش آسیب	۱۶۹	۱۵۶	۵۲	-	-	۴/۳۱	
	نقش عامل وضع مالی خوب در کاهش آسیب	۱۲۰	۱۵۳	۱۰۴	-	-	۴/۰۴	
	نقش عامل اطلاع‌رسانی خوب در کاهش آسیب	۱۸۲	۱۰۴	۹۱	-	-	۴/۲۴	

تحلیل سبک زندگی و تاب‌آوری محله‌ی شکوفه‌ی شمالی

محله‌ی شکوفه‌ی شمالی از نظر طبقه‌ی اجتماعی در مقایسه با محله‌ی قیطریه در سطح پایینی قرار دارد و بعد اجتماعی با میانگین ۲/۵۳، بالاتر از دیگر ابعاد است. و نشان از سبک زندگی جمعی و انسجام اجتماعی در این محله است. از لحاظ اقتصادی با توجه به اینکه شاخص بیکاری نسبت به محله‌ی قیطریه بیشتر و به تبع درآمد و معیشت پایدار در سطح پایین است، با میانگین ۲/۴۰ در رتبه‌ی دوم قرار گرفته است. همچنین این محله نیز مانند محله‌ی قیطریه دارای الگوی مناسب صرفه‌جویی و مصرف نیست. بعد نهادی، عدالت در توزیع فضایی خدمات، نظارت اجتماعی در تصمیم‌گیری، حکمروایی شهری

و ارتقای سلامت جامعه با میانگین ۲/۲۲ در رتبه‌ی بعدی قرار دارد. میزان تاب‌آوری با میانگین ۳/۰۲ است. سطح پایین تاب‌آوری محله‌ی شکوفه‌ی شمالی نسبت به محله‌ی قیطریه متأثر از وضعیت اقتصادی و نهادی است و نشان از سبک زندگی آسیب‌پذیر دارد اما هر محله‌ای با تقویت عناصر درونی و بیرونی تأثیرگذار بر روند سبک زندگی سالم و افزایش آگاهی می‌تواند خود را در برابر آسیب‌های اجتماعی تاب آور کند. بنابراین محله‌ی شکوفه‌ی شمالی نیز از این قاعده مستثنا نیست.

جدول ۳- میانگین ابعاد سبک زندگی و تاب‌آوری در محله شکوفه شمالی

شاخص‌ها	گویه‌ها	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین کل
شاخص اجتماعی	آگاهی از حقوق شهروندی	۱۲	۲۴	۴۸	۱۱۳	۱۸۲	۱/۸۷
	آگاهی از ضوابط و معیارهای زندگی هدفمند	-	۱۲	۳۶	۱۲۴	۲۰۷	۱/۶۱
	شناختن افراد محله زندگی	۳۶	۶۰	۱۶۸	۶۴	۵۱	۲/۹۱
	روابط با همسایگان	۶۰	۱۳۸	۱۰۴	۲۶	۵۱	۳/۳۴
	همفکری در مورد حل مشکلات محله	۲۴	۴۸	۱۳۸	۷۸	۹۱	۲/۵۷
	مشارکت در کارهای جمعی محله توسط ساکنان	۲۴	۶۰	۲۱۷	۲۶	۵۲	۲/۹۴
شاخص اقتصادی	پیروی از الگوی مناسب (صرفه‌جویی)	-	۲۴	۷۲	۱۱۵	۱۶۸	۱/۸۷
	پیروی از مد در دکوراسیون و معماری و اثاثیه‌ی خانه	۱۲	۱۲	۱۳۶	۹۰	۱۲۹	۲/۱۸
	اهمیت پیروی از مد و کالاهای تجملی	۳۶	۳۶	۸۱	۱۱۶	۱۰۳	۲/۴۴
	درآمد صرف ضروریات زندگی شامل خوراک، پوشاک و مسکن	۳۶	۹۹	۱۱۷	۸۹	۳۸	۳/۰۲
	آینده‌گری در مقابل خود و خانواده (پس‌انداز بیمه، بازنشستگی)	۱۲	۲۴	۱۸۷	۶۵	۹۱	۲/۴۷
شاخص نهادی	نقش نهادها و سازمانهای ارائه ضوابط و معیارهای سبک زندگی هدفمند توسط دولت	۶۰	۳۷	۱۱۳	۷۸	۹۱	۲/۷۳
	نقش نهادها و سازمانهای ارائه ضوابط و معیارهای سبک زندگی هدفمند توسط مدیریت شهری	۶۰	۸۸	۸۸	۶۵	۷۸	۲/۹۷
	نقش نهادها و سازمانهای ارائه ضوابط و معیارهای سبک زندگی هدفمند توسط خانواده	۹۷	۱۰۲	۱۴۱	۲۶	۱۳	۳/۶۴
	نظرات مردم در مورد تصمیم‌گیرها	-	-	۳۶	۱۲۵	۲۱۸	۱/۵۲

شاخص‌ها	گویه‌ها	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین	میانگین کل
	ارائه‌ی خدمات به صورت عادلانه از سوی نهادها	-	-	۶۰	۱۳۸	۱۸۱	۱/۶۸	
	میزان ارتباط شما با نهادهای شهری	۱۲	۲۴	۲۴	۱۲۶	۱۹۳	۱/۷۸	
	توجه به کاربری زمین توسط نهادها	۱۲	۲۴	۴۸	۱۳۹	۱۵۶	۱/۹۴	
	آموزش برای هدایت زندگی به سوی پایداری با توجه به تغییرات فرهنگی در مدارس و نهادها	۱۲	۱۲	۲۴	۱۲۴	۲۰۷	۱/۶۸	
شاخص تاب‌آوری	تمایل به مشارکت برای پیشگیری از وقوع جرم	۶۰	۷۲	۱۶۹	۵۲	۲۶	۳/۲۳	
	تجربه‌ی زندگی هدفمند از طریق دوستان و اقوام غیره	-	۱۲	۱۲	۱۸۶	۱۶۹	۱/۶۵	
	آسیب‌های زندگی ناشی از روند زندگی افراد	۱۷۱	۱۳۰	۵۲	۱۳	۱۳	۴/۱۴	
	ارجح بودن اولویت با پیاده‌روی	۱۲	۲۴	۳۶	۱۳۸	۱۶۹	۱/۸۷	
	حمل و نقل عمومی برای انجام کارهای روزانه	۲۴	۳۶	۱۷۶	۷۸	۶۵	۲/۶۷	
	امنیت اجتماعی	۱۲	۲۴	۲۰۰	۷۸	۶۵	۲/۵۸	
	تأثیر فضاهای عمومی بر حس تعلق و همبستگی	۸۴	۱۰۰	۱۳۰	۳۹	۲۶	۳/۴۷	۳/۰۲
	یافتن شغل از طریق سرمایه	۱۲	۲۴	۸۴	۱۱۶	۱۴۳	۲/۰۷	
	یافتن شغل از طریق مهارت‌های فکری	۱۲	۲۴	۱۷۴	۷۸	۹۱	۲/۴۴	
	یافتن شغل از طریق مهارت در فن و حرفه	۲۴	۳۶	۸۵	۱۰۴	۱۳۰	۲/۲۶	
	نقش عامل دانش و آگاهی در کاهش آسیب	۱۵۸	۱۸۲	۳۹	-	-	۴/۳۱	
	نقش عامل وضع مالی خوب در کاهش آسیب	۱۵۸	۱۴۳	۷۸	-	-	۴/۲۱	
نقش عامل اطلاع‌رسانی خوب در کاهش آسیب	۱۸۴	۱۵۶	۳۹	-	-	۴/۳۸		

برای مشخص کردن همبستگی بین متغیرهای پژوهش از آزمون پارامتریک پیرسون استفاده شده است. نتایج آزمون گویای آن است که همبستگی مثبت و مستقیمی میان سبک زندگی و تاب‌آوری محلات مورد پژوهش وجود دارد. بیشترین میزان همبستگی در محله‌ی شکوفه‌ی شمالی در بعد اجتماعی با ضریب ۰/۷۴۱ و بیشترین میزان همبستگی در بعد اقتصادی و نهادی با ضریب ۰/۷۴۶ و ۰/۶۱۲، در محله‌ی قیطریه است. می‌توان گفت این نتایج گویای تفاوت در ساختارهای هر دو محله است، به طوری که محله‌ی شکوفه‌ی شمالی دارای بافت نسبتاً مذهبی است و اغلب با هم خویشاوند هستند که باعث شده این محله از لحاظ بعد اجتماعی دارای بیشترین ضریب همبستگی باشد.

در محله‌ی قیطریه نیز به دلیل سطح بالای سواد و اشتغال بیشتر و ارتباط با نهادها به دلیل نوع اشتغال (متخصصان و مقامات عالی‌رتبه) این محله دارای ضریب و همبستگی بیشتر با تاب‌آوری در ابعاد اقتصادی و نهادی است. این در حالی است که محله‌ی شکوفه‌ی شمالی به دلیل سطح پایین سواد، بیکاری و اشتغال در خرده‌فروشی، عمده‌فروشی و فروشندگی دارای همبستگی کمتر با تاب‌آوری است.

جدول ۴- ضریب همبستگی پیرسون بین ابعاد سبک زندگی و تاب‌آوری محله

عوامل اجتماعی		عوامل اقتصادی		عوامل نهادی	
شکوفه‌ی قیطریه شمالی	شکوفه‌ی قیطریه شمالی	شکوفه‌ی قیطریه شمالی	شکوفه‌ی قیطریه شمالی	شکوفه‌ی قیطریه شمالی	شکوفه‌ی قیطریه شمالی
۰/۷۴۱	۰/۶۷۵	۰/۷۴۶	۰/۶۵۶	۰/۶۱۲	۰/۵۴۷
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
۳۷۹	۳۷۷	۳۷۹	۳۷۷	۳۷۷	۳۷۹

برای سنجش میزان اثرگذاری سبک زندگی بر تاب‌آوری محله از ابعاد گوناگون از آزمون رگرسیون استفاده شده است. با توجه به ضرایب تعیین به دست آمده مشاهده می‌شود، میزان تغییرات متغیر وابسته به خوبی توسط متغیرهای رگرسیونی بیان شده است. نتایج رگرسیون گویای آن است که در محله‌ی قیطریه به ترتیب متغیر اقتصادی با ۵۵ درصد، متغیر اجتماعی با ۴۵ درصد، متغیر نهادی با ۳۷ درصد توانسته بر متغیر وابسته (تاب-آوری) تأثیر گذارد. در حالی که در محله شکوفه‌ی شمالی متغیر وابسته اجتماعی با ۵۴ درصد، اقتصادی ۴۲ درصد و نهادی با ۲۹ درصد توانسته بر تاب‌آوری تأثیر بگذارد، به عبارتی توانسته متغیر وابسته را پیش‌بینی کند.

جدول ۵- آزمون رگرسیون جهت معناداری متغیر وابسته پژوهش

محله ی قیطریه				
خطای استاندارد	ضریب تعیین تعدیل	ضریب تعیین	ضریب همبستگی	
بر آورد	شده	چندگانه		
۰/۷۱۲۶۱	۰/۴۵۵	۰/۴۵۶	۰/۶۷۵	بعد اجتماعی
۰/۶۴۳۵۸	۰/۵۵۵	۰/۵۵۶	۰/۷۴۶	بعد اقتصادی
۰/۶۹۴۷۷	۰/۳۷۳	۰/۳۷۴	۰/۶۱۲	بعد نهادی
محله ی شکوفه ی شمالی				
۰/۵۸۹۶۴	۰/۵۴۸	۰/۵۴۹	۰/۷۴۱	بعد اجتماعی
۰/۶۶۳۰۳	۰/۴۲۹	۰/۴۳۰	۰/۶۵۶	بعد اقتصادی
۰/۸۰۸۶۰	۰/۲۹۸	۰/۳۰۰	۰/۵۴۷	بعد نهادی

بنابراین می توان گفت محله ی قیطریه و شکوفه ی شمالی دارای ساختارهای متفاوت از لحاظ اجتماعی، اقتصادی و نهادی هستند که سبک های زندگی متفاوتی را برای هر دو محله به وجود آورده است. این عوامل و شاخص ها در میزان تاب آوری محلات نیز مؤثر بوده و هر کدام به صورت آشکار و پنهان به نوعی در معرض آسیب های اجتماعی قرار دارند. روند و ادامه یابی چنین سبکی از زندگی موجب افزایش آسیب پذیری فرد و تسری این امر به جامع و در نهایت کاهش انعطاف پذیری در مقابل چالش ها، بحران ها و مشکلات فردی و جمعی می شود.

نتیجه گیری

طی نیم قرن اخیر، گسترش و پیچیدگی روزافزون شهرها و به وجود آمدن انواع آسیب های اجتماعی موضوع مدیریت، سیاست گذاری، تأمین نیازها و ارائه ی خدمات در شهرها در راستای سبک زندگی سالم را با چالش های بسیاری مواجه ساخته و ضرورت رویکردهای برنامه ریزی و توسعه از نوعی دیگر را طلب می نماید. برآیند این تحولات بینشی، گرایش به تاب آوری اجتماعی با رویکرد دگرگونی (ظرفیت جامعه برای واکنش به تغییر به شکل سازگارانه) از طریق بهبود در کیفیت زندگی، ظرفیت افراد برای

یادگیری از تجارب و شرکت آگاهانه در یادگیری در تعامل با محیط اجتماعی و فیزیکی، نیل به یکپارچگی اجتماعی، مشارکت اجتماعی در قالب بسط انجمن‌ها و نهادهای مدنی، تقویت قابلیت و ظرفیت نظام اجتماعی، پاسخگویی به ضرورت‌های حاصل در دگرگونی‌های سبک زندگی به عنوان راهکاری برای کاهش آسیب‌پذیری اجتماعی مطرح می‌شود. در این راستا پژوهش حاضر به منظور تشریح دقیق این موضوع، به تحلیل و سنجش نقش سبک زندگی در تاب‌آوری محله‌ی قیطریه و شکوفه‌ی شمالی پرداخت. بدین سان، نتایج این تحقیق نشان داد که همبستگی مثبت و مستقیمی میان سبک زندگی و تاب‌آوری محلات مورد پژوهش وجود دارد و نتایج آزمون رگرسیون و تحلیل شاخص‌ها نشان داد که هر دو محله از لحاظ بعد نهادی سبک زندگی، در سطح پایین‌تری نسبت به دیگر ابعاد قرار دارند و در محله‌ی قیطریه شاخص اقتصادی و در محله‌ی شکوفه‌ی شمالی شاخص اجتماعی بیشترین رتبه را در بین ابعاد به خود اختصاص دارد. به طوری که در محله‌ی شکوفه‌ی شمالی ابعاد اجتماعی شامل روابط با همسایگان، مشارکت در کارهای جمعی، شناختن افراد محله زندگی بیشترین درصد را به خود اختصاص داده است که نماینگر تاب‌آوری بیشتر این محله در بعد اجتماعی است. همچنین در محله‌ی قیطریه در بعد اقتصادی شامل سطح بالای درآمدی و آینده‌نگری در مقابل خود و خانواده (بیمه، پس‌انداز، بازنشستگی و...) بیشترین درصد را داراست و باعث شده این محله در بعد اقتصادی تاب‌آورتر از محله‌ی شکوفه‌ی شمالی باشد. در بعد نهادی نیز، هم محله‌ی قیطریه و هم محله‌ی شکوفه‌ی شمالی بیشترین درصد را نسبت به نقش خانواده، مدیریت شهری و دولت در لزوم توجه به سبک زندگی سالم و ارائه‌ی ضوابط و معیارهای سبک زندگی پایدار داده‌اند که این نهادها در کنار هم می‌توانند مکمل یکدیگر باشند. در هر دو محله کمترین درصد مربوط به مشارکت مردم در تصمیم‌گیری‌های مربوط به محله، کم‌توجهی به نقش آموزش در سوق دادن زندگی به سوی پایداری با توجه به تغییرات فرهنگی است. در نهایت می‌توان گفت با توجه به درصدها و ضریب‌های متفاوت در پاسخ به سؤالات شاخص نهادی، محله‌ی قیطریه در

این بعد نیز تاب آورتر است. چنین نتایجی مهر تأییدی است بر اهمیت نقش سبک زندگی و تفاوت‌هایی که در ساختار اجتماعی مناطق وجود دارد و تأثیری که این تفاوتها بر واکنش ساکنان نسبت به آسیب‌های اجتماعی دارند؛ از این رو تاب‌آور کردن محلات راهی برای گذار از آسیب شهری است. بر این اساس پیشنهادهای زیر قابل ذکر است:

- تشویق به پیاده‌روی از طریق ورزش همگانی در محلات؛
- تقویت نهادهای فرهنگی، ورزشی و آموزشی برای هدایت جمعیت محله به سوی سبک زندگی پایدار؛
- اطلاع‌رسانی خوب با استفاده از تقویت نهادهای محلی برای افزایش مشارکت و کاهش آسیب و معیارهای سبک زندگی هدفمند،
- نظرخواهی از مردم محلات و اعمال نظر در برنامه‌ها برای افزایش مشارکت و ایجاد اعتماد و همکاری بین شهروندان؛
- افزایش سطح آگاهی ساکنان نسبت به تأثیرپذیری فرهنگی و توجه به کمرنگ شدن روابط اجتماعی ساکنان از طریق تشکیل انجمن‌ها؛
- ظرفیت‌سازی و توسعه‌ی نهادهای مردمی و تنوع‌بخشی به فعالیت‌ها و عملکردها برای کاهش آسیب و گسترش سبک زندگی متعادل در سطح محلات؛
- برگزاری کارگاهها برای افزایش اطلاعات فرهنگی اجتماعی و تخصص در کار برای روی نیاوردن به مشاغل کاذب و تقویت فعالیت‌های تولیدی و مهارت‌های فکری با استفاده از ظرفیت محلات؛
- افزایش امنیت از طریق نظارت بیشتر نهادهای محلی برای کاهش آسیب‌های اجتماعی؛

منابع

- اباذری، یوسف، چاوشیان، حسن. (۱۳۸۱). از طبقه‌ی اجتماعی تا سبک زندگی؛ رویکردهای نوین در تحلیل جامعه‌شناختی هویت اجتماعی، نامه‌ی علوم اجتماعی، شماره‌ی ۲۰ پاییز و زمستان ۱۳۸۱.
- ادگار، اندرو؛ پیتسر سجویک. (۱۳۸۷). مفاهیم بنیادی نظریه‌ی فرهنگی، مترجم مه‌رمان مهاجر و محمد نبوی، تهران: آگه.
- ایرانشاهی، حامد. (۱۳۹۱). سبک زندگی و توسعه‌ی سیاسی در ایران، مجموعه مقالات سبک زندگی در ایران جلد دوم، تهران: نشر تیسرا.
- الفت، سعیده، سالمی، آزاده. (۱۳۹۱). مفهوم سبک زندگی، فصلنامه‌ی مطالعات سبک زندگی، سال اول، شماره‌ی ۱.
- باکاک، رابرت. (۱۳۸۱). مصرف، ترجمه‌ی خسرو صبری، تهران: نشر و پژوهش شیر.
- بنت، اندی. (۱۳۸۶). فرهنگ و زندگی روزمره، مترجم: لیلا جوافشانی، حسن چاوشیان، تهران: انتشارات اختران.
- تاجیک، محمدرضا. (۱۳۹۰). پسا‌سیاست؛ نظریه و روش، تهران: نی.
- تاملین، ملوین. (۱۳۸۸). جامعه‌شناسی قشر‌بندی و نابرابری‌های اجتماعی، ترجمه‌ی عبدالحسین نیک‌گهر، تهران: نشر توتیا.
- خباز، محمود، بهجتی، زهرا، ناصری، محمد. (۱۳۹۰). رابطه‌ی حمایت اجتماعی و سبک‌های مقابله، با تاب‌آوری در پسران نوجوان، فصلنامه‌ی روانشناسی کاربردی، سال ۵، شماره‌ی ۴.
- رفعیان، مجتبی، رضایی، محمدرضا، عسگری، علی، پرهیزگار، اکبر، شایان، سیاوش. (۱۳۹۰). تبیین مفهومی تاب‌آوری و شاخص‌سازی آن در مدیریت سوانح اجتماع‌محور (CBDM)، مجله‌ی برنامه‌ریزی و آمایش فضا، شماره‌ی ۱۵.
- سریع‌القلم، محمود. (۱۳۹۱). خوشبختی را با راحتی اشتباه گرفته‌ایم، در گفتگو با خبرگزاری مهر ۱۳۹۱/۱۱/۱۰، قابل دسترس در www.mehrnews.com/detail/news/1803316
- صالح‌آبادی، ابراهیم، امان‌آباد محسن سلیمی، وکیلی، نسرین. (۱۳۹۲). سبک زندگی و الگوی خرید، مجموعه مقالات سبک زندگی در ایران با تأکید بر تحولات زندگی شهری،

تهران: نشر تیسرا.

- کوئن، بزوس. (۱۳۸۲). درآمدی بر جامعه‌شناسی، ترجمه‌ی غلام عباس توسلی، رضا فاضل، تهران: نشر نی.
- گاطع زاده، عبدالامیر، نیسی، مریم، ساکی، امینه. (۱۳۹۳). مقایسه بین سبک زندگی، مکانیزم‌های دفاعی و تاب‌آوری در زوجهای در آستانه‌ی طلاق و عادی و ارائه‌ی راهکارهای پیشگیری از طلاق، کنفرانس بین‌المللی علوم انسانی و مطالعات رفتاری، تهران.
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۲). تجدید و تشخیص جامعه و هویت شخصی در عصر جدید، مترجم: ناصر موفقیان، تهران: نشر نی.
- فاضلی، محمد. (۱۳۹۲). مصرف و سبک زندگی، انتشارت اداره کل مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران.
- مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰
- مصطفوی، سیدرضا. (۱۳۹۲). الگوهای سبک زندگی برای تحقق شهر زندگی، مجموعه مقالات سبک زندگی در ایران جلد دوم، تهران: نشر تیسرا.
- Benedikter, Roland & Anheier M. Juergen Smeyer (2011). «Lifestyles», the sage encyclopedia of global studies: Illinois.
- Bourdieu, Pierre (1984), *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*, Translated by Richard Nice, Routledge & Keagan Paul.
- Bourdieu, Pierre (1989), *Le sens pratique*, Paris: Les éditions de Minuets.
- Beng-haut, chau (edi) (2000), *consumption in Asia; lifestyles and identities*. London: routledge.
- Bruneau, M. et al. (2003), "A framework to quantitatively assess and enhance the seismic resilience of communities", *Earthquake Spectra*, Vol. 19, Pp. 733-752.
- Brown, R, (1985), *Social Identify in Adam and Jessica Kipper* (eds) *The social Science Encyclopedia*. London: R.k.p.
- Carpenter, S. R. et al. (2001), "From metaphor to measurement: Resilience of what to what?" *Ecosystems*, 4, Pp. 765-781.
- Godschalk, D (2003). "Urban hazard mitigation: Creating resilient cities", *Natural Hazards Review*, Vol. 4, Pp.136-143.
- Herreria, (2006). "Assessing dependence on water for agriculture and social resilience", Canberra: Bureau of Rural Sciences.
- Holling, C. S. (2001). *Understanding the Complexity of Economic*,

- Ecological, and Social Systems. Ecosystems.
- Maguire, B. & P. C. Hagen, (2007) "Disasters and communities: understanding social resilience", The Australian Journal of Emergency Management, Vol. 22, Pp. 16-20.
 - Mayunga, J. S.(2007), "Understanding and applying the concept of community disaster resilience: A capital-based approach", A Draft Working Paper Prepared for the Summer Academy for Social Vulnerability and Resilience Building, 22- 28 July 2007.
 - Norris, F. H. et al. (2008), "Community resilience as a metaphor, theory, set of capacities, and strategy for disaster readiness", American Journal of Resilience: An Integrated Approach, Charles C. Thomas, spring field, IL.
 - Soble, Michael (1981), Lifestyle and Social Structure: Concept, Definitions and Analyses, Academic Press.
 - Toit. Tehilla du (2008), Marriage in the 21st Century: Attitudes and Perceptions of University Students.
 - Thilo Lang, (2011), Urban Resilience and New Institutional Theory – A Happy Couple for Urban and Regional Studies
 - Wheaton, Belinda (2004), understanding lifestyle sports: consumption, identity and difference, London: routledge.

Archive of SID